

Witold Pokruszyński

Etymologia polityki i strategii bezpieczeństwa w świetle wyzwań i zagrożeń XXI wieku

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 22, 363-383

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
NR 22, 2016 (363–383)

ETYMOLOGIA POLITYKI I STRATEGII
BEZPIECZEŃSTWA W ŚWIETLE WYZWAŃ
I ZAGROŻEŃ XXI WIEKU

POLITICS ETYMOLOGY AND SAFETY
STRATEGY IN THE CONDITIONS
OF CHALLENGES AND RISKS OF
XXI CENTURY

WITOLD POKRUSZYŃSKI

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego
„Apeiron” w Krakowie

ABSTRACT

In this article the problem concerning the politics etymology and safety strategy in the conditions of challenges and risks of XXI century is considered by the author. Furthermore the necessity to define the politics and strategy in the subjective and objective areas is justified. At this point the author strictly stresses the significance of these two categories of concepts in respect to the national and global safety strategy.

In his considerations, the author does not diminish the significance of the safety strategy in relation to the politics as the science about state, but consciously places the politics at the first position, because the politics generates and defines precisely the perspective aims regarding safe-

ty. Strategy specifies the methods, manners and means of realization of these purposes respectively.

The special authors attention is paid to the need of scientific analysis of semantic contents of these two categories of terminology and its mutual relations. In order to achieve the goals specified by the politics, the conditions of its realization by the means of safety strategy must exist.

KEY WORDS

policy, strategy, security

ABSTRAKT

W artykule autor porusza problem etymologii polityki i strategii bezpieczeństwa w warunkach wyzwań i zagrożeń w XXI wieku. A ponadto uzasadnia konieczność zdefiniowania polityki i strategii w aspekcie podmiotowym i przedmiotowym. Przy czym autor mocno akcentuje znaczenie tych dwóch kategorii pojęć w teorii bezpieczeństwa narodowego i globalnego.

Autor, w swoich rozważaniach, nie pomniejsza znaczenia strategii bezpieczeństwa względem polityki jako nauki o państwie, tylko stawia politykę świadomie na pierwszym miejscu, bowiem to polityka wysuwa i precyzyjnie formułuje dalekosiężne cele dotyczące bezpieczeństwa. Strategia natomiast określa metody, sposoby i środki realizacji tych celów.

Znaczną uwagę autor skupia na potrzebie zgłębienia treści znaczeniowej tych dwóch kategorii pojęć i ich współzależności. Aby osiągnąć cele wyznaczone przez politykę muszą zaistnieć warunki ich realizacji przez strategię bezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE

polityka, strategia, bezpieczeństwo

WPROWADZENIE

Przechodząc do podanego w tytule problemu, jakim jest polityka i strategia bezpieczeństwa, należałoby wysunąć trzy tezy o następującej treści, a mianowicie:

Po pierwsze – nie ma jednoznaczności w rozumieniu polityki¹ i strategii bezpieczeństwa² (i nie tylko bezpieczeństwa). Generalnie na dzień dzisiejszy poglądy są dwa. Jedni twierdzą (podobnie jak ja), że polityka bezpieczeństwa jest ponad strategią, natomiast drudzy – na szczęście stanowią mniejszość – strategia bezpieczeństwa jest czymś więcej niż polityka.

Po drugie – istniejąca literatura przedmiotu, krajowa i zagraniczna, nie daje ostatecznej odpowiedzi na pytanie: czym jest polityka i strategia bezpieczeństwa. Treść w niej zawarta nie może zadowolić czytelnika pod względem merytorycznym. W tej sytuacji, każda nowa myśl w tym przedmiocie poparta badaniami i sprawdzona w realnej rzeczywistości, może być uzupełnieniem istniejącego stanu wiedzy i przyczynkiem do rozwoju teorii bezpieczeństwa.

Po trzecie – w miarę poprawnego zdefiniowania tych dwóch kategorii pojęć może być pomocne w zrozumieniu i uporządkowaniu, w sensie podmiotowym i przedmiotowym, wiedzy o bezpieczeństwie narodowym i międzynarodowym. A przecież głównie o to chodzi.

W tym momencie poczuwam się do obowiązku udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak wielkie jest zainteresowanie z mojej strony tym problemem? Otóż, jako absolwent podyplomowych studiów strategicznych, czytając literaturę o polityce i strategii, a tym bardziej o bezpieczeństwie, doszedłem do wniosku, że moja wiedza i doświadczenie naukowo-dydaktyczne i publicystyczne mogą wnieść choć małą cząstkę do rozwoju dyscypliny naukowej jaką są nauki bezpieczeństwa.

Na temat samej polityki bezpieczeństwa państw narodowych³ we współczesnym świecie i jej roli w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego napisano już wiele. Natomiast istnieje znaczna luka w literaturze przedmiotu, co do jej istoty i roli w naukowstwie. Dokładnie i jednoznacznie mało kto dokonywał próby definiowania samego pojęcia polityki bezpieczeństwa i jej odniesienia do strategii bezpieczeństwa, co nie pozostaje bez

¹ Por. R. Podgórzńska, J. Piątek, *Bezpiecznie czy niebezpiecznie? Wybrane aspekty globalnej i polskiej polityki bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007. M. O'Hanlon, K. M. Campbella, *Hard Power: The New Politics of National Security*, Basic Books, New York 2006.

² Por. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*, J. Gryz (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013; J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategy Studies*, Oxford University Press, Oxford 2007.

³ M. Rejai, C.H. Enloe, *Nation – States and State – Nations*, "International Studies Quarterly", 1969, Vol. 13, No. 2.

znaczenia dla teorii nauk o bezpieczeństwie. Co więcej, te dwie kategorie pojęć niekiedy były stosowane zamiennie, a jeszcze do tego wszystkiego niektórzy autorzy wyrażali pogląd, że to strategia jest nadrzędną w stosunku do polityki, nie zaś odwrotnie. Dla lepszego rozumienia tych kategorii pojęć w różnych aspektach postaram się, w miarę mojej wiedzy i doświadczenia, naświetlić w sposób najprostszy niezbędne definicje i ustalić kryteria oceny, co jest elementem pierwotnym, a co wtórnym. Aby było przejrzysiej, w pierwszej kolejności będzie zdefiniowane pojęcie polityki bezpieczeństwa, zaś w drugiej jego strategii.

Po tym krótkim wprowadzeniu do tematu, przystępuję do opracowania poszczególnych zagadnień dotyczących polityki i strategii bezpieczeństwa.

POJĘCIE I ZAKRES POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA

Aby przejść do rozważań na temat polityki bezpieczeństwa, należałoby w miarę precyzyjnie określić czym jest bezpieczeństwo w rozumieniu współczesnym. Otóż współczesne pojmowanie bezpieczeństwa mieści w sobie szerokie spektrum, daleko wykraczające poza obszar militarny. Stąd, bezpieczeństwo należy rozpatrywać w trzech wymiarach, tj. podmiotowym, przedmiotowym i perspektywicznym⁴.

Rozróżniamy także trzy znaczenia bezpieczeństwa. Pierwszym jest powszechnie uznane określenie go jako *stan* spokoju, pewności, wolności od zagrożeń i strachu. Drugim znaczeniem jest *proces*, w którym stan bezpieczeństwa i jego realizacja podlegają permanentnym, dynamicznym zmianom stosownie do istniejących uwarunkowań. Innymi słowy, bezpieczeństwo oznacza ciągłe działania⁵ człowieka, w tym społeczności lokalnych, państw oraz międzynarodowych organizacji w tworzeniu pożądanego stanu pozbawionego zagrożeń.

I trzecie znaczenie – bezpieczeństwo stanowi *wartość*, która jest najwyższa, absolutna i nieprzemijająca. Idąc dalej można twierdzić, iż podstawowymi składnikami bezpieczeństwa to gwarancje nienaruszalności podmio-

⁴ W. Pokruszyński, J. Piwowarski, *Teoria bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2014, s. 27.

⁵ *Działanie* jest to takie postępowanie człowieka, z którym jego autor wiąże jakieś znaczenie (posiada ono pewien *sens*); to ujęcie *działania* wprowadził do nauk społecznych Max Weber; „*Działanie* oznacza ludzkie zachowanie (zewnątrzny lub wewnętrzny czyn, zaniechanie lub znoszenie), jeśli i o ile [podmiot] działający (...) wiąże z nim pewien subiektywny sens” – M. Weber, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 6.

tu i swoboda jego rozwoju. To nie są dwa równorzędne składniki w systemie bezpieczeństwa. Zapewnienie przetrwania podmiotu stanowi trwałą podstawę bezpieczeństwa, dając możliwość fizycznego trwania. Natomiast, w pojęciu swobody rozwoju mieszczą się warunki ochrony wartości i interesów danego podmiotu w szeroko rozumianym postępie cywilizacyjnym⁶.

Pojęcie polityki bezpieczeństwa obejmuje działania danego podmiotu w jakimś obszarze w celu osiągnięcia wcześniej wytyczonych celów⁷. To oznacza, że najpierw musiały być wyznaczone dalekosiężne cele przez politykę w danym ważnym obszarze działania państwa (sojuszu). Trzymając się dotychczasowego rozumienia roli państwa w sensie realnym, można postawić tezę – polityka bezpieczeństwa jest domeną państw w obszarze stosunków międzynarodowych. Stąd najczęściej spotykamy w literaturze definicje dotyczące polityki bezpieczeństwa narodowego lub bezpieczeństwa państwa.

Według jednej z tych definicji, bezpieczeństwo państwa jest to element polityki państwa w sprawie przedsięwzięć dotyczących tworzenia potencjału obronnego dla zapobieżenia i przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom⁸. Inna natomiast określa politykę bezpieczeństwa narodowego, jako element polityki państwa w zakresie działalności władzy wykonawczej w obszarze tworzenia i zastosowania potencjału obronnego dla realizacji celów i zadań wynikających z założeń polityki bezpieczeństwa.

Współczesny poziom instytucjonalizacji wspólnych wysiłków na rzecz bezpieczeństwa, głębokość procesów integracyjnych i współzależność w ramach już istniejących struktur, pozwalają dostrzec kształtowania się podmiotowej roli polityki bezpieczeństwa w różnych sektorach działalności państwa. Stąd zachodzi konieczność przytoczenia kilku definicji polityki bezpieczeństwa na podstawie niektórych źródeł. Jednak na początek zaprezentuję definicje polityki, a następnie polityki bezpieczeństwa jako jej następstwo.

Polityka – ogół działań związanych z dążeniem do zdobycia i utrzymania władzy państwa, jej wykonywaniem oraz wyznaczaniem kierunku rozwoju państwa w różnych dziedzinach; polityczną sferę życia społecznego tworząc: system organów państwa, system partyjny, system prawny, ideologie politycz-

⁶ *Ibidem*, s. 29.

⁷ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia bezpieczeństwa*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011, s. 9.

⁸ *Ibidem*, s. 9–10.

ne. Przez politykę rozumie się: 1) program albo kierunek działalności państwa lub określonego polityka; 2) sztukę kierowania sprawami publicznymi, zwłaszcza umiejętność działania w granicach istniejących możliwości; 3) grę partyjną lub samą walkę o władzę i związane z nią korzyści. W szerszym znaczeniu terminu polityka używa się także na oznaczenie konsekwentnego stosowania przez kierownictwo zorganizowanych grup, zasad i metod zmierzających do osiągnięcia określonych celów (polityka mieszkaniowa, polityka personalna, polityka bezpieczeństwa)⁹.

Polityka – działalność władzy państwowej, rządu w dziedzinach: społecznej, gospodarczej, kulturalnej, wojskowej i innych, dotycząca spraw wewnętrznych państwa lub stosunków z innymi krajami, jak również wzajemnych stosunków klas, grup społecznych (np. rozdział władzy wewnątrz państwa); działalność klasy, grupy społecznej, partii, uwarunkowania określonymi celami i interesami, mająca na celu zdobycie i utrzymania państwowej; cele i zadania oraz metody realizacji tych zadań. Polityka gospodarcza, rolna, kulturalna, społeczna. Polityka wewnętrzna, zagraniczna. Aktywna polityka partii i rządu. Polityka prowadzona przez dane państwo. Polityka płacowa, mieszkaniowa, rolna, zagraniczna, bezpieczeństwa itd.¹⁰

Polityka – (gr. polis – państwa, rządy) – dążenie do realizacji celów politycznych z wykorzystaniem instrumentarium i autorytetu państwa¹¹.

Na podstawie tylko pobieżnej analizy treści przytoczonych dwóch pierwszych definicji polityki łatwo zauważyć co w nich jest wspólnego, a co i ile rozbieżnego z punktu widzenia norm i kryteriów wartościowania. Ponadto, w tej samej definicji są zbędne, powtarzające się kategorie odnoszące się do polityki. Podane wyżej definicje nie mają charakteru naukowego i znaczącej użyteczności społecznej, gdyż obszerna treść definicji nie ma dużych szans na zapamiętanie, z wyjątkiem tej trzeciej. Zatem uważam, że definicja pojęciowa danego zjawiska powinna być krótka, naukowa, merytorycznie poprawna, społecznie użyteczna i jednoznaczna.

Aby możliwie poprawnie sformułować definicję polityki, należy określić służebną rolę publiczną i międzynarodową oraz działania podmiotu w najważniejszych obszarach. Z uwagi na fakt, że podstawową rolą polityki jest prognozowanie i wytyczanie dalekosiężnych celów dla działania wła-

⁹ *Encyklopedia PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 444.

¹⁰ *Słownik języka polskiego*, Tom II, Państwowa Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 785.

¹¹ *Mały słownik politologii*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 120.

dzy w różnych obszarach, stąd definicja powinna odzwierciedlać jej istotę. W moim przekonaniu, definicja polityki powinna mieć następującą treść.

Polityka – to nauka o państwie, zajmująca się teorią i praktyką zarządzania we wszystkich jego uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych.

Po dokonaniu próby zdefiniowania polityki, w następnym etapie należałoby zdefiniować i opisać pojęcie polityki bezpieczeństwa, mając na uwadze kryteria i wyzwania XXI wieku.

Zapoznając się z istniejącą literaturą można spotkać kilka definicji polityki bezpieczeństwa. Są one poprawne i pełne, jednak nie w każdej odnajdziemy istoty pojęcia odnoszącej się do współczesności. A przecież na podstawie polityki bezpieczeństwa wyznacza się strategię bezpieczeństwa. Stąd aby poprawnie zdefiniować tę kategorię polityki należy w pierwszym rzędzie wyznaczyć funkcje polityki w całym zakresie bezpieczeństwa.

Do tych najbardziej wyraźnych funkcji należałoby zaliczyć:

- tworzenie spójnych przepisów prawnych w sprawie bezpieczeństwa;
- kształtowanie postaw społecznych wszystkich podmiotów w państwie;
- zapewnienie jednostkom poczucia bezpieczeństwa, rozwoju i wolności;
- przewidywanie co do zagrożeń bezpieczeństwa;
- tworzenie warunków realizacji interesów narodowych;
- tworzenie warunków współpracy i realizacji zobowiązań sojuszniczych;
- ochrona duchowego i materialnego dziedzictwa narodowego;
- ochrona środowiska naturalnego (powietrza, wody i gleby);
- poszukiwania skutecznych sposobów działania wobec zagrożeń¹².

Głębsza analiza i dociekania autora prowadzą do stwierdzenia, że polityka w obszarze bezpieczeństwa jest częścią polityki narodowej, regionalnej i globalnej. Natomiast, treść polityki bezpieczeństwa zależy przede wszystkim od wielu czynników i uwarunkowań, które mieszczą się w teorii bezpieczeństwa. Z reguły dzieli się je na wewnętrzne i zewnętrzne, obiektywne i subiektywne.

Ponadto ważne znaczenie ma również struktura polityki bezpieczeństwa, zwłaszcza gdy uwzględniamy wszystkie trzy obszary, tj. narodowy, regionalny i globalny. Przez strukturę polityki bezpieczeństwa należy rozumieć jej główne cele, zasady i jej kierunki w aspekcie geopolitycznym. Cele polityki bezpieczeństwa zawsze będą zależały od wielu uwarunkowań i kryteriów wartościowania. Według wartości znaczeniowej wyróż-

¹² W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, op. cit., s. 12–13.

nia się cele podstawowe (żywotne), główne (ważne w danym okresie) i drugorzędne¹³.

Według znaczenia merytorycznego, stosuje się typologię wyodrębniającą cele egzystencjalne (przetrwanie), koegzystencjalne (zaspokajające potrzeby państwa w zakresie jego roli, przynależności i współpracy międzynarodowej) oraz funkcjonalne (dotyczące różnych form regulacji, informacji, procedur decyzyjnych i prognostycznych dla osiągnięcia celów głównych.¹⁴ I tu dochodzimy do finalnego momentu aby w sposób precyzyjny zdefiniować pojęcie polityki bezpieczeństwa.

Według autora – polityka bezpieczeństwa to system wartości państwa (sojuszu) gwarantujący funkcjonowanie ośrodka decyzyjnego rządu, określającego długookresowe cele w najważniejszych obszarach.

Tu muszę zaznaczyć z całą stanowczością, że Czytelnik może spotkać definicje tego pojęcia w różnych materiałach źródłowych i publikacjach o innej treści, zawierających wiele elementów nie zawsze związanych z polityką bezpieczeństwa i bezpieczeństwem w ogóle.

Pozostaje jeszcze konieczność naświetlenia zagadnienia struktury polityki bezpieczeństwa. Życie międzynarodowe jest bardziej złożone niż możliwości systematyzowania jego przejawów i poczynań, zwłaszcza w sytuacjach nieprzewidywalności. Obecnie, po wejściu w życie Traktatu Lizbońskiego, można z pewnym prawdopodobieństwem zakładać, że niebawem odbędzie się poważna debata na rzecz tworzenia nowego modelu systemu bezpieczeństwa europejskiego. Do tego dochodzi, wcześniej nie brana pod uwagę sytuacja na Ukrainie i na Bliskim Wschodzie. Przecież agresja ze strony Rosji już jest realna, a reakcja państw UE, z wyjątkiem sankcji gospodarczych, jest niewielka.

Stałej ewolucji podlega istniejący na świecie porządek międzynarodowy¹⁵. Jednocześnie, wraz z uwarunkowaniami i czynnikami wpływającymi na politykę społeczeństw i rozwój ludzkości, kształtuje się struktura bezpieczeństwa międzynarodowego. Natomiast budując przyszłościowe modele systemu bezpieczeństwa i porządku w stosunkach międzynarodowych, należałoby uwzględnić przynajmniej dwa podstawowe czynniki, a mianowicie: po pierwsze – okres urzeczywistnienia samej idei, po dru-

¹³ *Ibidem*, s. 13.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian*, R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003.

gie – cele główne realizowane w modelach różniące się od poprzednich. Czyli wyraźnie wchodzimy w zakres polityki bezpieczeństwa i formułowania celów głównych.

Na obecnym etapie rozwoju i porządku bezpieczeństwa międzynarodowego można wyróżnić kilka najistotniejszych celów, a mianowicie – „zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom systemu, obronę praw człowieka, tworzenie mechanizmów rozwiązywania problemów globalnych o różnym charakterze, skodyfikowanie praw mniejszości etnicznych i nie tylko etnicznych, tworzenie mechanizmów rozstrzygania wszelkich konfliktów, tworzenie systemu sankcji wobec podmiotów łamiących zasady prawa międzynarodowego, tworzenie systemu kontroli produkcji i dystrybucji broni, zapewnienie możliwości korzystania z przestrzeni kosmicznej”¹⁶.

Obecnie możemy, na podstawie publikowanych materiałów, wyeksponować sześć prawdopodobnych modeli systemów bezpieczeństwa regionalnego i globalnego¹⁷. Są to modele: zero-biegunowe, unipolarny, bipolarny, tripolarny, multipolarny, pentagonalna triada. Należałoby przyjąć, że globalny system bezpieczeństwa w XXI wieku może nabrać charakteru dwóch krystalizacji, tj. jednobiegunowej, określonej przez nas jako alternatywa monocentryczna lub wielobiegunowej zwanej alternatywą kolektywno-paternalistyczną.

Model monocentryczny byłby oparty na istnieniu jednego kreatora, sprawującego funkcje przywódcze na arenie międzynarodowej. W takiej strukturze mocarstwo będzie mogło narzucać innym państwom zasady życia w różnych obszarach, takich jak: politycznym, ekonomicznym, społecznym, kulturowym i nawet militarnym. A hegemonia nie pozbawia możliwości powstawania mocnej grupy mocarstw regionalnych o randze moderatorów w sprawach problemów dotyczących polityki bezpieczeństwa.

Jeśli przyjmiemy ten tok rozumowania, możemy dostrzec proces kształtowania się polityki bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku i zawierania sojuszy lub powoływania organizacji międzynarodowych dla utrzymania pokoju. Można, bez większego ryzyka przyjąć, że rozpad bipolarnego systemu międzynarodowego i myślenie liberalne w analizie stosunków międzynarodowych otworzyły organizacjom drogę do zwiększenia zakresu podmiotowości w kształtowaniu porządku międzynarodowego. Wszelkie wahania i niedo-

¹⁶ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, *op. cit.*, s. 15.

¹⁷ *Ibidem*.

cenianie tej podmiotowości może negatywnie wpływać na bezpieczeństwo w różnej skali, np. konflikty bałkański, afgański, egipski, syryjski, ukraiński, czy wreszcie niedawno nabrzmiały konflikt japońsko-chiński¹⁸.

Tak więc należy przyznać, że przywódcy państw i organizacji międzynarodowych (ONZ, ABWE) byli mocno motywowani do licznych debat na temat zwiększenia funkcjonalności i komplementarności polityki i strategii bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku. Wydaje się, że dyskurs na ten ważny temat będzie trwał nadal, powodując ewolucyjne osiągnięcie zadawalającego poziomu skuteczności działań podejmowanych w myśl ich założeń dla dobra bezpieczeństwa.

Ważnym też czynnikiem w procesie zwiększania funkcjonalności polityki bezpieczeństwa w trzech obszarach jest pojawienie się nowych zjawisk, takich jak: poszerzenie zakresu demokratyzacji, transformacja zasady suwerenności państw, kształtowanie się nowej roli mocarstw i supermocarstw, promocja cywilizacji praw człowieka i swobód obywatelskich, wzrost poczucia solidarności i gęstniejącej sieci powiązań państw i ich współzależność¹⁹. Ta współzależność, w pojęciu dzisiejszym, dotyczy różnych obszarów, zwłaszcza stabilizujących się instytucjonalnych regionalizmów i sojuszy. Wszystkie wyżej wspomniane i inne uwarunkowania będą miały w najbliższej przyszłości decydujący wpływ na politykę bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego.

Zjawiskiem o najtrudniejszych do przewidzenia konsekwencjach, a mających wpływ na założenia polityki bezpieczeństwa, jest globalizacja i jej konsekwencje. Jest to nowe wyzwanie stojące przed światem, przed którym nie można ani uciec, ani też zlekceważyć. Natomiast rolą polityków i przywódców państw jest sprowadzenie globalizacji do wielkiej *szansy*. To oznacza, że twórcy polityki bezpieczeństwa nie mogą uciec od tego ważnego dla ludzkości zadania, ulegając kompleksowi nowych zjawisk, nawet wówczas, gdy powstające zjawiska w stosunkach międzynarodowych obniżają komfort myślenia i działania strategicznego w wymiarze narodowym i międzynarodowym.

Ten przegląd podstawowych zjawisk bezpieczeństwa w życiu lokalnym, regionalnym i globalnym i funkcjonowaniu państw i sojuszy oraz orga-

¹⁸ J. Szczudlik-Tatar, *Spór chińsko-japoński o wyspy Diaoyu/Senkaku*, „Biuletyn PISM”, nr 85 (950).

¹⁹ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, *op. cit.*, s. 17.

nizacji międzynarodowych skłania do sformułowania następujących konkluzji (tez):

- zarówno postrzeganie zjawiska współczesnego bezpieczeństwa, jak i tworzenie skutecznych modeli systemów podlega stałej ewolucji wraz z rozwojem i kształtowaniem się nowych zagrożeń;
- dotychczasowy „państwo-centryczny” sposób definiowania bezpieczeństwa, coraz bardziej, obiektywnie, uwzględnia podmiotowość jednostek, sojuszy i organizacji międzynarodowych w procesie budowy porządku międzynarodowego, co jest wynikiem liberalnego rozumienia jego charakteru;
- poszukiwanie doskonalszych form systemów bezpieczeństwa doprowadziło do współpracy między państwami, których efektem stało się powołanie międzynarodowych organizacji regionalnych, sojuszy i bezpieczeństwa zbiorowego oraz dalszy rozwój prawa międzynarodowego;
- objęcie międzynarodowym nadzorem przestrzegania praw człowieka i swobód obywatelskich spowodowały znaczący rozwój cywilizacyjny na zasadach demokratycznych;
- uwarunkowania osiągnięcia podstawowych wartości bezpieczeństwa, takich jak: trwanie i przetrwanie, integralność terytorialna, niezawisłość polityczna, poziom życia i rozwój cywilizacyjny, stawiają przed państwami, sojuszami i organizacjami międzynarodowymi nowe wyzwania zmuszające do zmiany w rozumieniu istoty suwerenności państw, a także sposobu korzystania z tych wartości;
- charakter współczesnych wyzwań doprowadził do ścisłej współpracy przywódców państw i organizacji międzynarodowych na rzecz zwiększenia funkcjonalności i komplementarności oraz jawności założeń polityki bezpieczeństwa;
- współcześnie nie tylko wyzwania, ale i zagrożenia w skali światowej stawiają przed mocarstwami nowe zadania i odpowiedzialność za bezpieczeństwo w każdym wymiarze, realizując założenia polityki bezpieczeństwa.

Tak sformułowane tezy, dotyczące współczesnego bezpieczeństwa, były następstwem głębokiej analizy wyzwań i zagrożeń głównie pierwszej dekady XXI wieku i możliwości rozwoju cywilizacyjnego w warunkach współistnienia państw i społeczeństw.

Jak nie trudno zauważyć, zakres polityki w dzisiejszym świecie jest ogromny, obejmuje niemal wszystkie obszary i dziedziny współczesnego

istnienia ludzkości bez względu na wielkość i potęgę ekonomiczną i militarną państw (mocarstw). Natomiast jakość uprawianej polityki, zwłaszcza w XXI wieku, zależy przede wszystkim od polityków, ich mądrości, poziomu wiedzy i jakości rządzenia.

A teraz przejdźmy do rozważań na temat polityki bezpieczeństwa w kontekście racji stanu. W literaturze przedmiotu można spotkać różne określenia pojęcia racji stanu. Niektórzy znani autorzy wysuwają twierdzenie, że racja stanu wiąże się nie tyle z bezpieczeństwem, co z polityką zagraniczną państwa. Przykładem takiego poglądu jest m.in. definicja zawarta w *Encyklopedii PWN*, w której czytamy: *Racja stanu, to nadrzędny system interesów państwa, przedstawiany jako najwyższe dobro wspólne wszystkim obywatelom i podmiotom politycznym; wiąże się zwykle z polityką zagraniczną*²⁰. Natomiast, *Słownik języka polskiego* rację stanu definiuje następująco: *Racja stanu – wgląd na dobro państwa; uznanie potrzeb i dobra państwa za najwyższą normę działania*²¹.

Zarówno w jednym, jak i drugim przypadku racja stanu to nadrzędny system wartości państwa wszystkich jego obywateli. A jeśli tak, to racja stanu zawiera w sobie istotę bezpieczeństwa jako najwyższej wartości jednostki i społeczeństwa.

Mając na uwadze definicje polityki i racji stanu postaramy się pokazać relacje i współzależności pomiędzy tymi kategoriami. Pokazać co jest nadrzędne, co jest pierwotne, a co wtórne. A może one współlistnieją równolegle i nie mają wobec siebie zależności w każdym wymiarze? Jeśli przyjmiemy, że rolą polityki państwa, jako podmiotu stosunków międzynarodowych, jest wytyczanie celów do osiągnięcia w każdym ważnym obszarze, zwłaszcza w dziedzinie bezpieczeństwa, wówczas staje się ona kreatorem racji stanu. Oczywiście czym innym jest bieżąca polityka państwa, którą można odnieść do określonej, jednej konkretnej koncepcji realizowanej w okresie jednej kadencji rządu, a czym innym jest polityka bezpieczeństwa w perspektywie wielu lat, której wyrazem jest racja stanu i odpowiednie zapisy w konstytucji. Można też rację stanu traktować jako argument dla określonego działania politycznego lub jako prymat interesu zbiorowego, np. w zakresie bezpieczeństwa narodowego.

Najbardziej stabilnymi, trwałymi, charakteryzującymi się małą dynamiką zmian, są cele (ideały), zawierające w swej warstwie merytorycznej

²⁰ *Encyklopedia PWN*, op. cit., s. 477.

²¹ *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 7.

społeczne posłannictwo narodu (państwa) – swoisty mesjanizm. Opisują one szczególnie rodzaj jego istnienia jako organizacji grupy społecznej, orientują jego zachowania na arenie międzynarodowej i w wymiarze wewnętrznym. Zbiór celów i wartości musi zatem mieć charakter długookresowy, a nie tylko jednej kadencji rządu lub parlamentu. Jest to jeden z najważniejszych kanonów polityki bezpieczeństwa narodowego (państwa), który określa, że cele i wartości, wynikające z racji stanu, muszą być wspólne dla większości obywateli i w tej kwestii wymagają konsensusu większości sił politycznych i organizacji działających w państwie²².

Długofalowe posłannictwo państwa, do którego należy dążyć, jest określane mianem misji. Ten społecznie akceptowany ideał ma stanowić główny wyznacznik roli państwa, podmiotu stosunków międzynarodowych, stanowiąc trwałą i niezmienną podstawę do wszelkich decyzji podejmowanych przez kolejne rządy. Przecież na tej podstawie jest tworzony zbiór priorytetowych zamierzeń politycznych narodu i państwa, czyli wizja państwa jako podstawa jego rozwoju. Długoterminowe zamierzenia wyznaczone w wizji powinny stanowić bazę do generowania strategii m.in. bezpieczeństwa narodowego. Polityka państwa, w tym polityka bezpieczeństwa, wskazuje główne cele do realizacji. O ile racja stanu jest swoistym drogowskazem orientującym proces tworzenia celów szczegółowych we wszystkich dziedzinach działalności państwa, w tym również w obszarze bezpieczeństwa, o tyle przyjęte na tej podstawie koncepcje strategiczne stanowią wyznaczniki dla bieżącej działalności każdego rządu, który powinien opracować strategie i programy sektorowe będące implementacją strategii bezpieczeństwa narodowego.

Państwo, mając na uwadze wyzwania i zagrożenia, ma swoją politykę i strategię bezpieczeństwa. Model kreowania polityki bezpieczeństwa zawiera trzy poziomy oddziaływania strategicznego na zarządzanie bezpieczeństwem, tj. parlament, prezydent, rząd i ośrodek analityczno-projektowy. Przy czym modele mogą być różne, ale każdy z nich ma obowiązkowo uwzględniać główny cel – zapewnienie żywotnych interesów narodu.

W konkluzji tego ważnego problemu i ostatecznego zamknięcia interpretacji polityki, racji stanu i strategii, w hierarchii wartości należałoby widzieć je w następującej kolejności, a mianowicie: na pierwszym miejscu rację stanu, na drugim politykę, na trzecim strategię. Takie ustawienie podstawowych pojęć w aspekcie etymologicznym daje możliwość

²² W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, *op. cit.*, s. 26.

poprawnego, nie tylko formalnego, rozpatrywania wszelkich kategorii bezpieczeństwa narodowego. Ponadto, racja stanu powinna być zawarta w preambule Konstytucji, a przypadku UE – w Traktacie. Zapisy racji stanu w tych dokumentach mają charakter długofalowy, a ich zmiana, nawet częściowa może nastąpić na drodze legislacyjnej.

POJĘCIE I ZAKRES STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA

W drugiej części niniejszego artykułu zostanie udzielona odpowiedź na najważniejsze pytania z zakresu strategii w aspekcie prakseologicznym, a także dokonana będzie próba określenia strategii i jej roli w polityce bezpieczeństwa, w XXI wieku. Tu muszę zaznaczyć, że pojęcie strategii niekiedy jest nadużywane, a także często – i z różnych powodów – pozostaje ono niedocenione.

Rozważania na temat strategii bezpieczeństwa należałoby rozpocząć od zdefiniowania samego pojęcia, aby w następnej kolejności przejść do innych kwestii tego problemu. Należy najpierw odpowiedzieć na pytanie, czym jest ta kategoria w aspekcie etymologicznym?

Czym zatem jest strategia? Strategia, jeśli rozpatrywać z punktu widzenia praktycznego, jest sposobem (metodą) działania. Jednak z pewnością sposobem szczególnym, specyficznym, odróżniającym go od innych. Zatem należałoby wykazać na czym polega ta specyfika i jak często ona występuje. Strategia, według wszelkich kryteriów wartości, jest dyscypliną naukową, a w sferze militarnej – specjalnością nauk wojskowych (o obronności)²³.

Strategia jest również sposobem myślenia, który ma także swoją specyfikę. W teorii myślenie i działanie powinny stanowić jedność, ponieważ każde racjonalne działanie poprzedza ludzka myśl. Przy czym z oczywistych względów interesuje nas przede wszystkim myślenie i działanie w obszarze i na poziomie strategii bezpieczeństwa narodowego. Ponadto, w dużym stopniu konieczność spójności dotyczy strategii w ogóle, do jej teorii i praktyki jako dyscypliny naukowej²⁴. Tu należy zaznaczyć, że cechą strategii bezpieczeństwa jest wysoki stopień uogólnienia w myśleniu i działaniu. Upraszczając możemy stwierdzić, że strateg mając określony cel i wydzielone siły i środki, musi umieć wytyczyć racjonalny sposób działania zmierzający do osiągnięcia tego celu.

²³ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, op. cit., s. 43–44.

²⁴ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, op. cit., s. 44.

Dodać należy, że umiejętność myślenia i działania, w wymiarze strategicznym, nie zawsze jest cechą wrodzoną. To można zdobyć w praktycznym działaniu, w różnych sytuacjach ekstremalnych lub nie. Umiejętność uogólniania problemu cechuje umysły dojrzałe, inteligentne, zasobne w wiedzę i doświadczenie, co najczęściej jest określane jako mądrość. Drugą, nie mniej ważną cechą myślenia i działania jest znaczny horyzont działania. Strateg powinien umieć podejmować racjonalne decyzje, których skutki mogą być odczuwalne nawet za kilka lub kilkanaście lat. Podejmując decyzję na przykład dotyczącą budowy systemu bezpieczeństwa narodowego, musi mieć na uwadze fakt, że może on „zadziałać” dopiero za kilka, w sytuacji odmiennej od aktualnej, trudnej do przewidzenia. Jeśli zważyć, jak szybko zmieniają się współczesne uwarunkowania decydujące o efektywności podjętego działania, to strateg, obok wiedzy, musi mieć odpowiednio przygotowany aparat do analizowania i prognozowania sytuacji, a ponadto umiejętność przewidywania i dokonywania ocen.

Trzecią z kolei cechą myślenia i działania strategicznego jest to, że stanowi ona intelektualno-operacyjną strefę wpływu przede wszystkim przedstawicieli najważniejszych organów w państwie decydujących o sposobie działania w danym obszarze. W przypadku strategii bezpieczeństwa uprawiają ją prezydent, premier, niektórzy ministrowie i wojewodowie²⁵. Strategia stała się sposobem generalnego postępowania w każdej dziedzinie i w każdym obszarze bezpieczeństwa narodowego. Nie ulega wątpliwości, że politycy i wielcy menedżerowie mają znaczący wpływ, obok innych czynników, na kształtowanie strategii bezpieczeństwa, a więc twórczo biorą udział w określaniu czym jest strategia.

Współcześnie, zwłaszcza w dobie rozwoju nauki i konieczności globalnego postrzegania zmian polityczno-militarnych w świecie, istnieje pilna potrzeba wyznaczania na ważne stanowiska państwowe strategów o szczególnych predyspozycjach intelektualnych. Inaczej państwa mogą tracić nie tylko w sferze ekonomicznej, ale i być państwem o małym autorytecie w stosunkach międzynarodowych i niewiarygodnym, zwłaszcza będące w sojuszu Północnoatlantyckim (NATO).

W dalszej części rozważań, odpowiadając na pytanie: czym jest strategia bezpieczeństwa, należy stwierdzić, że jest także nauką, dyscypliną naukową wchodzącą w skład nauk społecznych. Aby lepiej zrozumieć istotę strategii bezpieczeństwa, należy odwołać się do definicji tego pojęcia. Jak

²⁵ *Ibidem.*

wiemy *strategia* jest wyrazem pochodzenia greckiego – *stratós* – to wojsko i *ago* – prowadzę. *Strategós* w starożytnej Grecji to dowódca armii lub floty. W klasycznym rozumieniu pojęcie strategii dotyczyło spraw wojny i wojska rozpatrywanych z pozycji naczelnego dowódcy, odpowiedzialnego za przygotowanie armii i prowadzenie wojny. Obecnie tylko nieliczni dowódcy decydują o wojnach, o wielkości armii i jej wyposażeniu, ponieważ czynią to politycy. To oni decydują o celu wojny, sile armii i sojuszu²⁶.

Nie należy ignorować roli wielkich, uzdolnionych dowódców, gdyż oni też mają swój udział w kształtowaniu strategii bezpieczeństwa militarnego i osiąganiu celów politycznych. Teraz coraz więcej czynników wpływa na przebieg wojny, takich jak: polityczne, ekonomiczne, społeczne, psychologiczne i kulturowe oraz powodują, że naczelnny dowódca musi je uwzględniać podczas opracowywania planów operacji militarnych²⁷.

Pomijając sformułowania definicji strategii poszczególnych klasyków z przeszłości, należałoby przejść do próby określenia strategii bezpieczeństwa w obecnej rzeczywistości, która będzie spełniała podstawowe kryteria, takie jak: będzie powszechną, zawierającą człon definiowany, spójnik człon definiowany i łatwą do zapamiętania. Taką definicją, według autora, może być następująca: *Strategia bezpieczeństwa to teoria i praktyka działania państwa, ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów przez politykę dla przeciwdziałania zagrożeniom jego bytu i rozwoju w długiej perspektywie*.

Obecna sytuacja na arenie międzynarodowej, układ sił w Europie i świecie, przynależność Polski do NATO i UE daje podstawę do odsuwania strategii wojennej na drugi plan. Strategia wojenna staje się do pewnego stopnia przeszłością z XX wieku, choć w sytuacji nieprzewidywalności należy mieć strategię wojenną i odpowiednie siły zbrojne na wypadek przystąpienia narzuconej nam wojny. W sytuacji przynależności Polski do Sojuszu NATO i aktualnego układu w Europie wojna totalitarna, w najbliższej przyszłości, nam nie grozi, choć takie zagrożenie w przyszłości może stać się realne.

Po zdefiniowaniu strategii bezpieczeństwa, wejdę w inny obszar rozważań strategii, tj. *polistrategii*²⁸. Jest ona integracją poszczególnych strategii

²⁶ *Ibidem*, s. 45.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ J. Kubin, *Projektowanie strategii*, [w:] *W poszukiwaniu strategii zmian*, J. Kubin i Z. Żekoński (red.), Upowszechnianie Nauki – Oświata «UN-O», Warszawa 1993, s. 142–143.

sektorowych w jedną całościową *polistrategię bezpieczeństwa narodowego*. Sam termin polistrategii oznacza wielość strategii, np. strategia wojskowa, strategia gospodarcza, edukacyjna, finansowa i inne, zaś suma wszystkich strategii cząstkowych (inaczej sektorowych) oznacza polistrategię.

Cechami *polistrategii bezpieczeństwa* są te elementy, które charakteryzują jej całościowy charakter i tożsamość. Cechy te w pewnym stopniu determinują jej możliwości do scalania strategii sektorowych w jedną koncepcję działania, zmierzającą do osiągnięcia dalekosiężnych celów bezpieczeństwa²⁹.

Podstawową cechą, która powinna kreować tożsamość polistrategii bezpieczeństwa narodowego (państwa), musi zawierać perspektywiczny charakter wobec możliwych, prawdopodobnych zagrożeń. Polistrategia powinna być zdolna do wytyczania i osiągania doniosłych i odległych celów. Przyszłościowy charakter takiej koncepcji polega m.in. na tym, że podczas jej formułowaniu powinny być uwzględnione uwarunkowania, które mają duże możliwości pojawienia się w odległej perspektywie.

Kolejną cechą polistrategii, jak zauważa Paweł Soroka w swojej książce pt. *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski*, powinna być jej synergiczność³⁰. Ta cecha oznacza zdolność do skutecznego koordynowania sposobami i metodami postępowania podczas realizacji zadań charakterystycznych dla poszczególnych sektorowych strategii bezpieczeństwa narodowego (państwa). Chodzi głównie o to, by wzajemnie wzmacniały się i sumowały, dając efekt końcowy pozytywny – *synergiczny*, tj. bezpieczeństwo.

Następną cechą polistrategii jest jej profilaktyczność, która polega na wyprzedzaniu zjawisk i wydarzeń rozgrywających się w otoczeniu geopolitycznym. W tym przypadku zawczasu można inspirować działania prewencyjne wobec zagrożeń bezpieczeństwa państwa. Ponadto, do tej części polistrategii należy jej aktywność na arenie międzynarodowej i reagowanie na zagrożenia, zgodnie z przyjętymi uprzednio celami.

Do cech polistrategii należy także *mobilizacyjność*, która wyraża się z jednej strony wywieraniem poprzez sferę realizacyjną skutecznego wpływu na wszystkie instytucje narodowe i międzynarodowe oraz organizacje pozarządowe, będące instrumentami strategii sektorowych, z drugiej

²⁹ W. Pokruszyński, *Polityka a strategia...*, op. cit., s. 49.

³⁰ P. Soroka, *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski: ujęcie normatywne*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2005.

zaś – założeniem, że strategie sektorowe będą komplementarne z nią jako strategią nadrzędną.

Następną, nie mniej ważną cechą polistrategii jest jej państwowocentryczny charakter, pomimo wzrostu znaczenia podmiotów niepaństwowych. Cecha ta oznacza zwiększenie roli ochrony podstawowych wartości państwa, tj. bezpieczeństwa i rozwoju, a realizacja tego, co należy do państwa.

Tu należy jednoznacznie i z całą mocą podkreślić, że strategie sektorowe powinny należeć do resortów konstytucyjnych, gdyż każdy z nich ma swoją strategię rozwoju, w zależności od jego specyfiki i celów wyznaczonych przez politykę. Natomiast polistrategia bezpieczeństwa państwa powinna się charakteryzować szerokim zakresem przestrzennym. Ów zakres powinien być znacznie szerszy od zakresu strategii sektorowych. Obejmuje on wszystkie zakresy działań realizowanych przez strategie sektorowe i w zasadzie – z uwagi na zasięg i rodzaj zagrożeń, powinien mieć zasięg globalny, a nie tylko regionalny. Po rozszerzeniu UE szczególnego znaczenia nabral wymiar europejski polistrategii bezpieczeństwa. Nie należy lekceważyć przy tym kooperatywności, w warunkach rosnącej współzależności między państwami. Kooperatywność polistrategii bezpieczeństwa narodowego jest zawsze związana z bezpieczeństwem innych państw, zwłaszcza będących w sojuszu.

Na zakończenie rozważań na temat cech polistrategii, pragnę mocno podkreślić, że dotyczą one li tylko bezpieczeństwa narodowego (państwa), tj. zewnętrznego i wewnętrznego. Tylko niektóre z nich wiążą się pośrednio ze strategią sektorową, co w teorii bezpieczeństwa jest zjawiskiem racjonalnym.

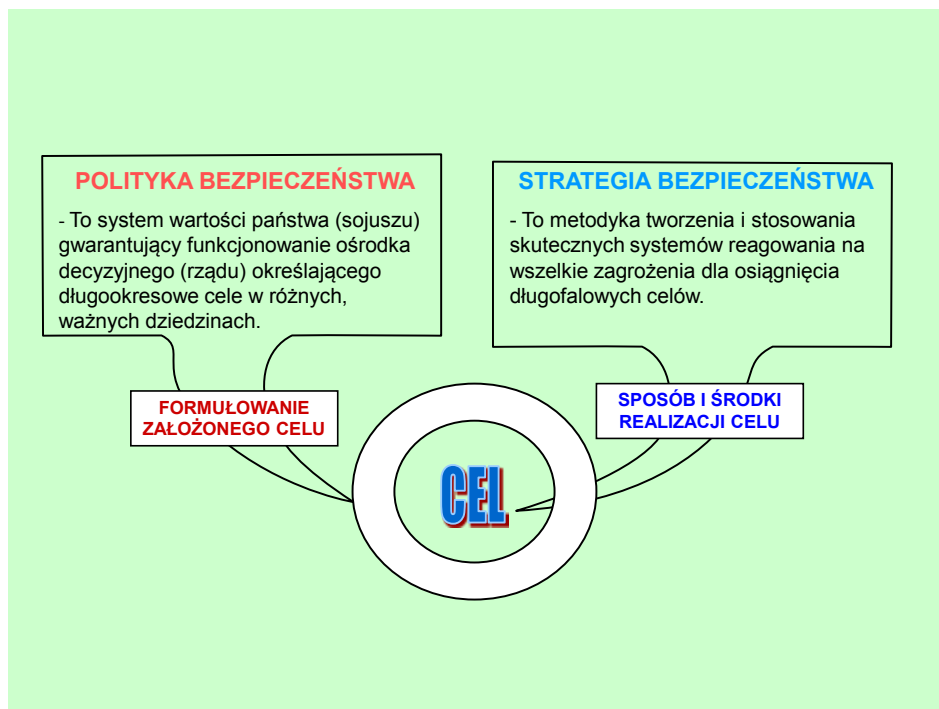
W zakres polistrategii bezpieczeństwa narodowego wchodzi takie strategie jak: bezpieczeństwa politycznego, bezpieczeństwa ekonomicznego, bezpieczeństwa militarne, bezpieczeństwa publicznego, bezpieczeństwa ekologicznego, bezpieczeństwa społecznego, bezpieczeństwa informacyjnego, bezpieczeństwa kulturowego oraz bezpieczeństwa religijnego. Treść poszczególnych strategii bezpieczeństwa wewnętrznego jest zawarta w książce pt. *Polityka a strategia bezpieczeństwa* W. Pokruszyńskiego³¹.

W normalnym funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa narodowego (państwa) polityka określa długofalowe cele w danej dziedzinie (obszarze), natomiast strategia wyznacza konkretne metody i sposoby oraz środki ich

³¹ W. Pokruszyński. *Polityka a strategia...*, op. cit., s. 51–58.

realizacji. Otóż, relacje te są szczególnie bliskie na etapie projektowania, czyli w warstwie celów.

Polega to na tym, że cele polistrategii, która powinna być narzędziem realizacji ogólnej polityki państwa w sprawach bezpieczeństwa narodowego, w znacznej mierze powinny być wyrazem tych celów polityki państwa, które odnoszą się do zewnętrznej aktywności państwa. Dlatego też istnieje konieczność zapewnienia skoordynowanego wpływu ze strony najważniejszych organów państwa na działanie strategii, które ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo w odpowiedzi na współczesne zagrożenia. Wszystko to przemawia za potrzebą prowadzenia coraz głębszych analiz badawczych, które będą łączyć politykę ze strategią i strategię z polityką w obszarze bezpieczeństwa. Współzależność tych dwóch ważnych dla bezpieczeństwa dziedzin, obrazuje poniższy rysunek.

Rys.1 Współzależność polityki i strategii bezpieczeństwa

Już z samego rysunku nie trudno zauważyć, że polityka i strategia dążą do tego samego celu poprzez realizację swych ustalonych powinności. Można w uproszczeniu powiedzieć, że polityka bez strategii pozostaje

je w sferze marzeń, a strategia bez polityki pozostaje w sferze błędzenia w nieokreślonej przestrzeni.

PODSUMOWANIE

Przystępując do pisania artykułu autor miał na uwadze dwa cele: po pierwsze – wyodrębnienie polityki bezpieczeństwa spośród innych polityk i jej określenie w aspekcie teoretycznym z podaniem definicji, po drugie – określenie znaczenia strategii bezpieczeństwa w systemie bezpieczeństwa państwa oraz zdefiniowanie pojęcia terminu „strategia bezpieczeństwa”.

BIBLIOGRAFIA

1. Baylis J., Wirtz J., Gray C.S., Cohen E., *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategy Studies*, Oxford Univeristy Press, Oxford 2007.
2. *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian*, Kuźniar R., Lachowski Z. (red.), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003.
3. *Encyklopedia PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 444.
4. Kubin J., *Projektowanie strategii*, [w:] *W poszukiwaniu strategii zmian*, pod red. Kubin J. i Żekoński Z., Upowszechnianie Nauki – Oświata «UN-O», Warszawa 1993, s. 142–143.
5. Kuźniar R., *Między polityką a strategią*, Warszawa 1994.
6. Łepkowski W., *Podstawy strategii wojskowej*, AON Warszawa 2006.
7. *Mały słownik politologii*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 120.
8. O’Hanlon M., Campbella K. M., *Hard Power: The New Politics of National Security*, Basic Books, New York 2006.
9. Olak A., Tyrała P., *Prakseologia w edukacji dla bezpieczeństwa*, AMELIA, Rzeszów 2012.
10. Piwowarski J., *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2014.
11. Podgórsańska R., Piątek J., *Bezpiecznie czy niebezpiecznie? Wybrane aspekty globalnej i polskiej polityki bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007.
12. Pokruszyński W., *Polityka a strategia bezpieczeństwa*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011.

13. Pokruszyński W., Piwowarski J., *Teoria bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2014, s. 27.
14. Rejai M., Enloe C.H., *Nation – States and State – Nations*, “International Studies Quarterly”, 1969, Vol. 13, No. 2.
15. *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 7.
16. *Słownik języka polskiego*, Tom II, Państwowa Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 785.
17. Soroka P., *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski: ujęcie normatywne*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej: Oficyna Wydawniczo-Poli-graficzna „Adam”, Warszawa 2005.
18. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*, Gryz J. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
19. Szczudlik-Tatar J., *Spór chińsko-japoński o wyspy Diaoyu/Senkaku*, „Biuletyn PISM”, Nr 85 (950).
20. Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 6.